

Citation:

N. van Wijk, Levensbericht N.S. Trubetzkoy, in:
Jaarboek, 1938-1939, Amsterdam, pp. 221-227

LEVENSBERICHT

VAN

N. S. TRUBETSKOJ

(25 April 1890—25 Juni 1938)

De 25ste Juni van dit jaar overleed te Wenen de linguïst en slavist vorst N. S. Trubetskoj. Anderhalve maand tevoren had hem de mededeling bereikt van zijn benoeming tot buitenlands lid onzer Akademie. Hij was toen reeds ernstig ziek en zijn stemming was gedrukt. De erkenning zijner wetenschappelijke verdiensten door deze Akademie heeft hij op hoge prijs gesteld; dit is een der weinige lichtstralen geweest, die zijn laatste levensdagen hebben verhelderd.

Nikolaj Sergeewič Trubetskoj was de 25ste April 1890 te Moskou geboren. Hij stamde uit een oud, doorluchtig geslacht, dat grote mannen heeft voortgebracht, mannen van wetenschap en van karakter; de eervolle traditie zijner familie heeft hij waardig voortgezet.

Reeds voordat hij student was, schreef hij wetenschappelijke opstellen over ethnographische onderwerpen. In Moskou studeerde hij onder leiding van Porzeziński, Ščepkin en M. Pokrowskij; daarna, kort vóór de wereldoorlog, was hij in Leipzig de leerling van Leskien, Brugmann en Sievers. Hij legde het magister-examen af en werd, na het houden van schitterende proefvoordrachten over Vedische mythologie en over de reconstructiemethoden van het Oerindogermaans, aan de Moskouse universiteit docent in de vergelijkende taalwetenschap en het Sanskrit.

Behalve Indogermaanse talen bestudeerde hij de inboorlingentalen van de Kaukasus; op de keus dezer studierichting had Wsewolod Miller een belangrijke invloed gehad. Tijdens een zijner reizen in de Kaukasus brak de bolsjewistische revolutie uit; Trubetskoj vluchtte en bereikte na velerlei avonturen Rostow, waar

hij tijdens het bewind van generaal Denikin professor in de Slavische philologie was aan de Donse Universiteit. Na met zijn gezin Rusland verlaten te hebben, doceerde hij van 1920 tot 1922 de vergelijkende linguïstiek aan de Universiteit te Sofia; daarna kreeg hij de Weense leerstoel voor slavistiek, die hij tot zijn dood heeft bekleed.

Trubetskoj was een man van eigen ideeën. Uitgangspunt zijner onderzoekingen waren gewoonlijk niet zozeer de theorieën van voorgangers als wel de eigen visie, die hij daarna toetste aan die van anderen. En gewoonlijk hield hij aan de eigen mening vast, die zeer vaak ook voor de vakgenoten overtuigend was.

Op het gebied der Kaukasustalen verrichtte hij pionierswerk. Hij bracht orde in een overvloedig en schijnbaar chaotisch materiaal, waardoor een systematische vergelijkende studie mogelijk werd. In een uitgave onzer Akademie, geschreven en gedrukt in Trubetskoj's laatste levensjaar en luttele dagen na zijn dood verschenen, heeft Van Ginneken de geniale scherpzinnigheid van den Kaukasoloog Trubetskoj gehuldigd¹⁾. Ook voor de voorgeschiedenis van het Indogermaans leverden deze Kaukasologische onderzoekingen interessante gegevens²⁾. Een beknopt overzicht van de talen van de noordelijke Kaukasus en van hun groepering gaf Trubetskoj in „Les Langues du Monde”³⁾; velen, die dit artikel lazen, weten niet, hoeveel van het detailwerk op dit terrein door Trubetskoj zelf is verricht.

Nog een ander zijner studiegebieden trok niet de algemene aandacht, namelijk dat der versleer; hierover publiceerde hij trouwens betrekkelijk weinig, en dat nog in talen, die niet iedere linguïst kent. Over het vers van verschillende talen hield hij reeds als jong academisch docent belangrijke voordrachten; uit zijn laatste periode

¹⁾ J. van Ginneken, *Contribution à la grammaire comparée des langues du Caucase* (Amsterdam, 1938), passim, vooral blz. 46.

²⁾ Zie vooral: *Notes sur les désinences du verbe dans les langues tchéchénolesghiennes*. Bull. Soc. Ling. XXIX (Paris 1929), p. 153—171.

³⁾ *Les Langues du Monde* (Paris 1924), 327—342: *Les langues caucasiennes septentrionales*.

noem ik speciaal een bijdrage tot de Puškin-literatuur van het herdenkingsjaar 1937, waarin Trubetskoj met een merkwaardig aanvoelingstalent voor Puškin's rhythmische intuïtie aantoonde, hoe deze dichter door de aanwending van een zeer eigenaardige versvorm de mogelijkheid schiep voor een Russische imitatie van Servokroaatse volkspoëzie ¹⁾).

Onder de slavisten van onze tijd nam Trubetskoj een belangrijke plaats in, en ook op dit gebied verraden zijn geschriften een sterk geprononceerde individualiteit. Behalve boeken: *Polabische Studien* ²⁾, — *Description phonologique du russe moderne. II: Das morphonologische System der russischen Sprache* ³⁾, — *Altkirchen-slawische Sprache, Schrift-, Laut- und Formenlehre* ⁴⁾, schreef hij een groot aantal artikelen, die zelfs dan, wanneer hun hoofdthese niet voor allen aannemelijk was, door oorspronkelijkheid van methode en breedheid van visie tot de allerbelangrijkste slavistische publicaties behoren. Nooit zag hij een feit op zichzelf, doch steeds in verband met hele groepen van andere feiten, en zijn uitvoerigere taalhistorische studiën, zoals die over de relatieve chronologie en de geographische opschuiving van de klankverschijnselen der oude Slavische talen ⁵⁾, zullen daardoor nog lang het uitgangspunt blijven van alle verdere studie op dit terrein.

Trubetskoj kon het bijzondere slechts zien tegen de achtergrond van het algemene; zodoende moest hij wel van de studie der afzonderlijke talen komen tot die der algemene linguïstiek, en dat viel hem te gemakkelijker door zijn grote kennis der Kau-

¹⁾ *K voprosu o stichë „Pësen Zapadnych Slaw'an" Puškina, Bělgadskij Puškinskij Sbornik* (Belgrad 1937), 31—44.

²⁾ *Sitzungsberichte* 211, 4 der Weense Akademie, *Ph.-h.Kl.* (Wien-Leipzig 1929).

³⁾ *Travaux du Cercle Linguistique de Prague* V, 2 (Prague 1934).

⁴⁾ Een cursus aan de Weense universiteit, door leerlingen in een beperkt aantal exemplaren vermenigvuldigd (1933). Onder de nagelaten handschriften van Trubetskoj is een bijna geheel voltooide Oudkerk-slavische spraakkunst.

⁵⁾ *Zeitschrift für slavische Philologie* I (Leipzig 1924), 287—319; VII (1930), 383—406.

kasustalen, die zo sterk afwijken van het Indogermaanse type. De grondgedachte van De Saussure's taalopvatting: de taal („langue”) — een systeem van onderling samenhangende eenheden, die tot elkaar op verschillende wijze in oppositie staan, maakte hij tot de zijne en hij beschouwde het als de eerste taak der linguïstiek, deze gedachte uit te werken en haar op een rijk en veelsoortig taalmateriaal toe te passen. Zelf gaf hij het voorbeeld, in samenwerking vooral met Roman Jakobson, een uitermate begaafd linguïst, die reeds in de Moskouse jaren zijn vriend was. Zij zijn de hoofdfiguren van de „phonologie”, die sedert het Haagse linguïsten-congres van 1928 voor de taalwetenschap nieuwe wegen en nieuwe perspectieven heeft geopend. Het „structurele” principe wordt hier speciaal op de klanksystemen toegepast en, in tegenstelling tot De Saussure, uitgebreid tot de diachronie. Trubetskoj's opstel over de vocaalsystemen ¹⁾ (1929) was in vele opzichten een openbaring ²⁾, te meer nog daar de nieuwe ideeën, die hier een vaste vorm kregen, een vruchtbare bodem vonden bij velen, die door het „atomisme” der taalvergelijkings-praktijk niet bevredigd werden. Maar tevens prikkelde de phonologie tot tegenspraak door de apodictische toon harer woordvoerders en de geringe soepelheid hunner eerste formuleringen. Deze eigenaardigheden hangen m.i. samen met de „rechtlijnigheid” (*pramolinejnost*) der Russische natuur, die, als zij een mooi perspectief ziet, geneigd is vooruit te snellen, de blik naar voren gericht, zonder met Westerse omzichtigheid tevens op zij te zien. Vilém Mathesius, de oudste der Čechische phonologen en van de aanvang af medestander van Trubetskoj en Jakobson, gaf blijk van een westers mentaliteit ³⁾.

¹⁾ *Travaux du Cercle Linguistique de Prague* I (Prague 1929), 39—67.

²⁾ Zie A. Sommerfelt, *Systèmes vocaliques*, *Norsk tidsskrift for sprogvidenskap* V (Oslo 1932), 105—120, waar Trubetskoj's principe aan het vocaalsysteem van 't Noorweegs en verschillende Keltische talen en dialecten getoetst wordt en juist bevonden.

³⁾ Zie vooral: *La structure phonologique du lexique du tchèque moderne*, *Travaux* I (1929), 67—84.

In dit geval heeft trouwens de „rechtlijnigheid” niet geschaad: zij bleef binnen zekere grenzen; en zij bevorderde zelfs een duidelijke programformulering en prikkelde de belangstelling van diegenen, die de gezonde kern der nieuwe wetenschap opmerkten, zonder dadelijk tot alle consequenties bereid te zijn. Zo begon een gedachtenwisseling, een samenwerking met steeds nieuwe personen en groepen, waarbij bleek, dat ook de voormannen der phonologische school overtuigd waren, nog pas aan het begin van een lange en moeizame arbeid te staan; zij werkten voort aan de verdere opbouw van het systeem, dat mede onder hun handen soepeler en overtuigender werd. Trubetskoj zelf herzag de theorie der phonologische opposities¹⁾ en wijdde speciale aandacht aan het verschijnsel der neutralisatie, aantonende, dat de tegenstelling tussen één phoneem en twee phonemen niet zo scherp is als men uit de eerste publicaties der phonologische school zou kunnen afleiden²⁾. Hij gaf ook de richtlijnen aan voor het phonologisch onderzoek van talen en dialecten³⁾. Thans reeds, na tien jaar, kan men spreken van een overwinning der phonologie, al vindt zij ook nog bestrijding. Tot haar aanhangers, die over de hele wereld verbreid zijn, behoren talrijke bij uitstek bekwame en oorspronkelijke linguïsten, en ook velen, die niet actief meewerken aan de opbouw der nieuwe wetenschap, bedienen zich in de praktijk van hun arbeid van phonologische formuleringen en methoden. Het Kopenhaagse linguïstencongres van 1936 was een succes voor de phonologie, en het congres voor fonetische wetenschappen, deze zomer te Gent gehouden, was, in zoverre zijn zittingen aan de „langue” en niet aan de „parole” gewijd waren, sterk phonologisch georiënteerd; de geest dezer voordrachten en besprekingen was, niet minder dan de herdenkingswoorden van den voorzitter Blancquaert en het zwijgende opstaan der congresleden, een hulde

¹⁾ *Essai d'une théorie des oppositions phonologiques. Journal de Psychologie normale et pathologique XXXIII* (Paris 1936), 5—18.

²⁾ Zie vooral: *Die Aufhebung der phonologischen Gegensätze. Travaux VI* (Prague 1936), 29—45.

³⁾ *Anleitung zu phonologischen Beschreibungen* (Prague-Brno 1935)

aan Trubetskoj's levenswerk. Een postuum boek van hem over de phonologie zal binnenkort gedrukt worden.

Ik sprak reeds van de typisch Russische qualiteiten van Trubetskoj en zijn wetenschappelijke methoden; ik mag niet nalaten, ook nog stil te staan bij zijn opvattingen betreffende de aard en de taak van het Russische volk, want ook hierover heeft hij wetenschappelijk gefundeerde meningen uitgesproken. In zijn boekje: *Europa en de Mensheid*, van 1920¹⁾, richtte hij scherpe aanvallen tegen wat hij de „Romanogermaanse cultuur” noemde, een cultuur, te eenzijdig en te onvolmaakt dan dat zij de wereldcultuur zou mogen worden. In latere jaren heeft Trubetskoj niet meer zo scherp de gehele Westeuropese cultuur veroordeeld en hij zag haar minder als een ondeelbare eenheid; maar hij bleef steeds een bijzondere waarde hechten aan het eigen karakter van de Russische geest. Deze wordt gekenmerkt door een sterk Toeraans element, en het Russische volk behoort veeleer tot Eurazië dan tot Europa²⁾; in deze zin bleef Trubetskoj zijn leven lang „Eurazist”, al trok hij zich ook in zijn laatste periode terug uit de Eurazistische publicistiek. Een Slavisch element der Russische cultuur is speciaal de taal; aan de ontwikkeling der Russische literaire taal, samengegroeid uit Kerkslavische en Russische elementen en daardoor buitengewoon rijk aan fijn genuanceerde uitdrukkingsmiddelen, wijdde Trubetskoj een meesterlijke verhandeling³⁾. Aan Byzantium dankt het Russische volk zijn *prawoslawie*, zijn „orthodoxie”; Trubetskoj was overtuigd, dat deze godsdienst het ware Christendom is, met dit voorbehoud slechts, dat geen mens Gods wijsheid kan doorgronden. Hij waarschuwde tegen een fusie der Christe-

¹⁾ *Ewropa i čelowěčestwo* (Sofia 1920); ook in het Duits en Japans verschenen.

²⁾ Zie de belangrijke artikelen, door Trubetskoj bijeengebracht in de bundel: *K probleme russkogo samopoznanija* (Ewrazijskoe knigoizdatel'stvo 1927).

³⁾ *Obščeslaw^anskij element w russkoj kul^ture*, de vierde en laatste verhandeling van de in de vorige noot genoemde bundel (blz. 54—94).

lijke kerken, daar de mensen-wijsheid ener interconfessionele vergadering zich niet als een hogere autoriteit boven de wijsheid Gods mag stellen; de eenheid aller Christenen moge door God's Voorzienigheid worden verwezenlijkt in de laatste dagen der mensheid! ¹⁾). De religieuze opvattingen van Trubetskoj waren door-en-door Russisch; zo was zijn hele persoon, en ook zijn wetenschappelijk werk. Hij is de eerste Russische taalgeleerde, die een beslissende invloed heeft gehad op de ontwikkelingsgang der internationale wetenschap, en de wetenschap dienende, geestdriftig en trouw, diende hij tevens zijn volk in de tijd der zwaarste nationale beproevingen.

---

¹⁾ Zie het opstel: *Soblazny edinenija*, in de bundel: *Rossija i Latinstwo* (Berlin 1923), 121—140.

N. VAN WIJK